

دیوبند صوبی

ایکٹھی سنہ

دار الفنون
الہیاء و کتابت و ترمیم و عمارت

تاریخی ، اجتماعی ، دینی ، فلسفی

کانون ثانی ۱۹۲۸

استانبول — یکی مطبعہ
۱۹۲۸

« ایران تاریخ ادبیاتی » نامندہ کی اثر حقندہ

آثار مشکورہ سی ہر کون بر صورتہ مشہود اولان تور کیہ جمہوریتک صوک زمانلردہ کی اجہاداتندن برنی تثیت صدندہ « ایران ادبیاتی تاریخی » نامندہ بر مستشرقک موقع استفاضہ قوبدینی انکلیزجہ بر اترک ترجمہ سی ایہہ طبعنہ تشبث ایدلدیکی مفتخرانہ بیان ایدہ جکز . بوکزیدہ تاریخ ، مستشرقینک ، یازدقلری شرقہ عائد آثارک علمی تدقیقات نقطہ نظرندن دکرلیسی صایلیبر . درت بو یوک جلددن عبارت اولان بوتاریخ کتابنک برنجی قسمی - دیکر لری دہ ترجمہ ایدلمک اوزرہ - انکلیز لسانندن ترکیجہ چورلش وترجمہ سی شیمدیکی دولت مطبعہ سندنہ دزدست طبع بولونمشدر ایرانندہ ازمنہ مختلفہدہ ظهور ایدن اقوامک حیاة ادبیہ وسائرہ سنہ عائد مندرجاتی اعتباری ایہہ پک جامع اولان بومعتبر اثر تاریخ ادبیات ایران حقندہ مندرجاتی وسعتلی بر مجموعہ نفیسہ در . ایچندہ ایران زمین ایچون ہر تورلو معلومات موجوددر . بو کتابک برنجی جزئندہ ازمنہ قدیمہ دن شاعر شہر فردوسی یہ قدر بحث اولنمشدر . بردہ : مقدمہ سندنہ ایران اقوامی ، السنہ سی ادبیاتی نک منشأ لرینہ وتاریخ عمومیسنہ دائر ویرلش اولان معلومات صدندہ دہ نیلیورکہ : « ایرانیلر حقندہ ، یونانیلرک ، عربلرک ودیکر اجنیلرک قوللانیدینی « فارس » لفظی موضوع لہندن واسع بر معنای حاویدر . خطہ فارس خلقی کنڈیلرینہ (ایرانی) ، مملکتلرینہ دہ (ایران) دیرلر . (ایران) ؛ (ہران) (ایران) وزند آوستادہ (ہریانا) دہ نیلن قطعہ ، سانسقریت لسانندہ آریا نامندہ کی قومک توطن ایتدکلری مملکت اولدیغندن (فارس) تعبیرندن داہا شمالی صایلیور . عجم اقوامی ایرانی اولدقلری کی مقدما (بلخ bactria) ، (سغد sogdiana) ، وخوارزم مملکتلری ایران داخلندہ بولدیغندن کرک افغانیلر کرک کردلر اقوام ایرانیہ نسلندن معدود اولایلرلر .

یونانیلرک (پرسین) دیدکلری ، بزم دہ (فارس) نامنی ویردی کمز (پارتیا) ، اسکی ایران ولایتلرندن بری ایمش ؛ قبل المیلاد آلتنجی عصر دہ ہخامنیان ، بعد المیلار اوچنجی عصر دہ ساسانیان سلالہ لرینک مسقط رأسلری اولدینی ایچون (فارس) آدی بوتون ایران ممالکنہ واقوامنہ شامل بولونمشدر ؛ ایرانندہ مرور ایام ایہہ : (پارتیا = یارسیا ، مدیا ،

فارس) مملکتی اهل اسی (فارس) نامی آلتنده ملت موحدہ حالہ ککشلر وبر اصل دن اولان لهجه لر فارس لسانہ انقلاب ایتشدرد .

[مختصراً : (ایران تاریخ ادبیاتی) مقدمه سندن]

ازمنه قدیمده ایران : عراق عرب و افغانستان ایله بلوچستانی شامل اوله رق دجله ، سند ، جیحون نهر لری و بحر حزر ، بصره کور فزی و عمان دکزی آره لر نده بولان قطعہ و اسعه یه ده نیرمش . شیمدیکی ایران : عراق عجم ، فارس ، کرمان ، خراسان ، مازندان ، کیلان ، آذربایجان مملکتلری حای بر قطعہ دن عبارتدر . بعض مدوناته نظرأ ایران تاریخک منبی ایکی در :

برنجی ایرانلیرک کندی روایتلرینه مستند . ایکنجی یونانلیرک بیاناته عأندر . ایران حقنده کی قدیم روایات تاریخیه (زردشت) ک کتابندن التقاط ایدلشدرد : بو کتابده (کیومرز) حضرت آدم اولارق ذکر اولمش . کیومرث دن ظهور اسلامه قدر ایرانده حکم سورن سلاله لری درده آیریورلر .

(۱) پیشدادیان

(۲) کیانیان

(۳) اشکانیان

(۴) ساسانیان

فردوسی ، شهنامه سنده پیشدادیان حقنده یازدیغی ابیات ایله نوع بی بشرک مبداء ظهورینی ، صورت کذارش حیاتی ده تصویر ایدر .

روایات تاریخیه کوره : اسکندرک ظهوری و فتوحاتی اوزرینه (کیانیان) سلاله سی نهایت بولمش اولویور اسکندرک و فانیله ده قبل المیلاد ایکی بوچوق عصر دن بعد المیلاد تقریباً درت عصر صکره یه قدر حکومت سورن (اشکانیان) سلاله سی ظهور ایدیور . متعاقباً اسلامک فتوحاتنه دکن حکومت ایدن ساسانیان سلاله سی چیقیور .

تاریخلیرک بویاناته نظرأ : ایران وقوعات تاریخیه سی دورت دوره یه آیریورلر . ایرانلیر (آریا) قومندن متشعبدرلر . بو قومک ایکی اسکسی قسمندن برینی هندلیر تشکیل ایدیورمش .

ایران اسمی عجم مؤرخلرجه (فریدون) ک اوغلی (ایرج) نامندن آلتشدرد . عرب مؤرخلرجه ده حضرت نوح احفادندن (ایرن) اسمندن مأخوذ عد اولونویور .

(هخامنیان) [*] دورنده کی فارسی لسانی : تاریخ ادبیات ایرانیه : «بو کونکی فارسی لسانی، (خسرو) ک ودارانک متکلم اولدقلری و بیستون (بهستون) تعیر اولنان طاغده مشاهد اولان قیالقلره (نقش رستم) ده نیلن قیالک واصطخر دیوارلر وستونلری اوستنده منقوش و محکوک محررانک یازلدیغی لساندن مشتق اولدیغی ، قبل المیلاد آلتنجی عصردن یته قبل المیلاد کریده کی دردنجی عصرده اسکندر کیرک دارایی

[*] آمنشیان : هخامنشیان سلاله سنک انقراضندن صکره اسکندرک ایرانی فتحی و آثار قدیمه ایرانیه نک خرابیسی و ساسانیان سلاله سنک نهایت بوله سی و عمر بک ایرانی استیلاسی کی بعض ادواره مضبوطات تاریخیه کوستریور که ایران خطه سنک احتوا ایتدیگی محللر قدیم ممالک تمدنه دنمش . تاریخک موثوق به معلومات ویره مدیکی (آجامی) دوره سننده ایران آلت اوست اولمش و تکرار کسب معموریت ایتسی ایچون (شائیان) و نام دیگرله (مه آباویان) سلاله سنندن صکره ظهور ایدوب ایرانیلرک قدماسنجه «اولین پیغمبر عجم» عجمک برنجی پیغمبری عدا اولنان (مه آباد) ی متعاقباً پیغمبرک مقامی احراز ایتدیگی اعتقاد اولونان حکماء قدیمه ایراندن (جی افوام) و (جی آلااد) (جی : پاک ، پاکیزه ، خوب : کوزل ، اینی معنالیینه کلیر) و (شای مهبول) نام لرنده بعض اشخاص طرفندن تشبث اولنوب عدم موفقیتله نتیجه لنن محاربات اوزرینه ایران احوالی (کیومرث) ک ظهوری لیله کی بردوره به کیرمشدر . ایران نامه نامنده کی منظوم اثرده بو وقوعات شوبله تصویر اولونور :

«کتابی نبست کافی ، تا کماهی	دهدمان زان حقیقه تنها کواهی
ولی این قدرمی باشد که ایران	بود دیرین ترین مهری بدوران
چو هست آن دور پیشین عصر تاریک	از آنرو راه بر ما کشته باریک
زاوراق کهن از نامه زند	دگر در کوهها از نقشه چند
چنانک معلوم میگردد : بدوران	که پیش از دوره (آجامی) ایران
دچار هرج و مرج و شور و شر بود	اسیر قدرت وزیر و بر بود
کنون معلوم نبود علت آن	که ایران از چهره بوده ست و بران
کرومی چند کیرودار کردند	با بادی ایران کار کردند
دوخیل از آن همه مشهور نبود	که زنان بر ترور زور تریود
نخستینشان هانا (شائیان) است	که نام دیگرش (آبادیان) است
کز آنان بر (جی افوام) و (جی آلااد)	وز آنان (شای مهبول) نکوزاد
اگرچه کوشش بسیار کردند	ولی از پیش کاری هم نبردند

سپس سخت کیومرثی مدد کرد
که کیتی را - می از دیو ود دکرد»

— ایران نامه —

یته ایران نامه ده مندرج :

«نخستین تاج و رکاندر زمین بود
سرشاهان کیو مرث مهبین بود»

مضمحل ایتدیکی تاریخچه قدر ایرانده حکومت ایدن هخامنشیان سلاله سنه عائد مذکور کتابه لرله آبدات سائره یکریمی درت عصر اولکی فارسی لسانک ماهیتی ایضاح ایده جک درجه ده مفصل اولدیغنی بیان ایتدیکی کبی دوره اولی ایله ازمئه جدیده آبده لری بیتنده ایکی بویوک فاصله بولوندیغنی و بونلرک ایکی بویوک استیلادن نشأت ایتدیکنی کوستریبور که بونلر ایرانک روایت اولنان اسکی سطوتی قیرمشدر .

پیتی مفادجه (کیومرث ، کیومرس ، کیومرز) پیشدادیان سلاله سنک برنجی تاجداری در . کیومرث اسکی ایرانلرجه پیغمبر طاندیغنی ایچون بو سلاله یه پیشدادیان توسم اولمشدر . نته کیم مورخده شویتلرله بونی تصریح ایدهر :

« زهر نومی که از نوع بشر بود
نژاد پیشدادی بیشتر بود
نخستین تر بدنداز ازهر تژادی
ازارو نامشان شد پیشدادی »

ایران نامه ده کی صراحته باقیلیرسه پیشدادیانه ایرانلیرک کلشائیان ده دیدکلری آکلاشیلیر چونکه

(کیومرس) حقنده

« سخندان کان کهر را باخر دست ،
مرآن را دوده کلشائیان گفت .
چنین گویند مردان دل آگاه ،
که نام آور (کیومرز) است (کلاه) .»

دیبور .

(پیشدادیان) ه (جشیدیان) ده دنیلیر . زیرا : (جشید) لفظ مرکی که (جم ، جشاسب ، جشیدون) صورتنده ده اوقونور ؛ (جشلی ، کوده لی ، لجوح ، ستیزه کار ، تندخو ، درشت) معنارینه کان (جم) ایله نوروضیا معناسنه اولان (شید) دن ترکیب ایشدر . (جم) ، ایران قدیم شاهلرینک اسملریله (جناب ، حضرت) مقامنده قوللانیلیر ایش . اسکی ایرانلیرک اعتقادنجه (جشید) (کام یزدان) طانیلیرمش . (پیشدادیان) ه (جشیدیان) ده دیرلرمش . تاریخ بیانات سالفه بی ده زیرده کی منظومه لرله کوستریبور :

که شدکار جهان برکام آنان	« دکر جشیدیان بدنام آنان
هان معنی (اعلیحضرت) است این	زالقاب شکوه و شوکت است این
که دادندی یشاهان جهانیان	بود جشید ازلقاب ایران
بردانا یودروشن چوخورشید	مرکب باشد این نام ازجم و شید
آبایزدان سخن او کفته و بس	جم است آن کونخستینتر زهر کس
در آندم نام این چمرای (۱۴) خواند	سخندان در آوستا چون سخن راند
بود فرمانده اموات کیتی	(۱۴) اندرزیان سانسکریتی
ولیکن (شید) در معنی بزرک است	با این عجم ، جم آن سترک است

بو استیلاردن برنجیسی اسکندر لکی ایله باشلار پارتیلیرک ساسانیلر طرفدن محو ایدلمسیه نهایت بولور .

ایکنجیسی ایسه عرب ا-تیلای اوزرینه ساسانیلرک اضمحلالی یعنی ا-لامک اوزمانکی فتوحاتی ایله بدء ایدر . بو استیلا ایسه ایران لسانی ایله افکارنده قوتلی برتأثیر یامشدر . تاریخک تثیت ایتدیکی وقوعانه کوره : عرب فتوحاتی ساسانیلرک صوکنجیسی (یزد کرد) ک وفاتی ایله درجه کالی بولمش ، چینکزک حقیدی هولاکونک ادارهسی آلتنده کی مغول اردوسی طرفدن بغدادک یغما ایدلمسیه خلیفه المستعصم ک قتلنه قدر دوان ایتمشدر . فقط هولاکو یغماسندن اول اداره عربلردن ایران طرائف ملو کنه کچشدی . اوزمانکی خلفانک نفوذی ظاهری برطاقم مراسمدن عبارت اولدینی ایچون اونلرک رهقه اسارتندن قورتولان ایران ولایاتی اهلایسی لسانجه ینه انکشاف سابق بولمغه باشلامشدر . ایران طوائف ملو کننک اکدملیسی طاهریلر و بعدالمیلاد ۸۶۷ ده صفاریلر و اونلردن صوکره سامانیلر و ب م اونجی عصرده آل بویه واک صوکره غزنویلر و سلجوقیلردر .

« تاریخ ادبیات ایرانیه » نک برنجی جلدنده (فارسی لساننک تکاملی دوره لری) حقدنه شومطالع لریورودلمشدر : فارسلیلرک خط میخی ایله یازلمش فرمانلر و بیاننامه لریکی اثرلری پک چوق ایسه ده طرز تحریر و بیان جهتیه اره لرده مشابته واردر . یعنی مختلف دوره عائد آثار کوزدن کچیرلنجه هپ براسلوبده اولدینی اکلایشیلور .

بو اثرلرده مستعمل لغت ۴۰۰ قدر مختلف کلمدن زیاده دکلدر . فارسی قدیم یالکز او کتابه لرده کی لسانه ده نیلیر . ساسانیان دورینه عائد مزینات و مسکوکاتدن باشقه تورات حجمه یاقین بویوکلکده اثرلرده بولونور . بونلر منحصر آ دین زردشتی به . دأر رسائلدن عبارتدر . هزوارش یاخود زدارش ده نیلن حرفلره یازلمش عباره لرک غریجه عناصردن

مابعد :

اسکی ایرانیلر شجیع ، عاقل ، مدبرشاهلره (جمشید : عقللی شاه) دیرلرمش . شیمدیکیلرده کندی اجدادی کی عجم شاهلرینه « خسروچجاه » لقی ویریبورلر :

« بهرشاهی که بذر ادودل آگاه
بگفتندش جمشید است این شاه ؛
کنون هم بخردان این راه بویند ،
پشاهان (خسروجم چاه گویند . »

(ایران نامه) اتمهی .

تجرد ایدن قسمی یکی لسانک اسکی شکلدن باشقه اولمادیعی کویسترر . اسکی لسان دخی پهلویدر . بو حالدده پهلوئی تعبیری لساندن زیاده خط پهلوئی دیمک اولور . فقط پهلوئی تعبیری خطه عائد اولمقله برابر ساسانیانک لسان رسمیسندن بحث ایدیلیرکن پهلوئی لسانی ده نیاملی پهلوئی خطی ده نیلمه ملی در .

عربلرک ایرانه استیلاسندن برعصر صکره یه قدرکنن خلیفه لره شیمدی (مازندان) ک یرنده بولنان طبرستانده کی سپاهبد = (سردار) لر پهلوئی لسانی سکه لرده قوللانمغه وایران مجوسیلری پهلوئی لسانی ادبیاتنه یکی اثر لر علاوه سنه دوام ایشلر سه ده بو حال میلادک طقوزنجی عصر نده منتشر بر اثرله ختام بولشدر . داها طوغرو سویله مک لازم کلیرسه لسان پهلوئی نک استعمالدن سقوطی بیک سنه یه یاقیندر .

مورخلردن (وهست) پهلوئی ادبیاتی بروجهر تقسیم ایدیور : زند آوستا متلرینک ترجمه لری ۱۴۱۰۰۰ کله ؛ دینی موضوعلر ۴۴۶۰۰۰ کله ؛ غیر دینی موضوعلر ۴۱۰۰۰ کله جمماً ۶۳۸۰۰۰ کله در .

(وهست) ه کوره (وینکرت) (تدهش) (ارده وراف نامک) اسمنده کی اثر لر میلادک طقوزنجی عصر نده تألیف ایدیلشدر .

لسان فارسی نک مستعمل اولدینی دوره لرک اوچنجیسی اولان دوره اسلامیه ، لسانک دوره جدید سنک مبدای دره . فارسی جدیددن مقصد : عرب استیلاسندن و دین اسلامک ، ایران اکثریت اهالیسی طرفندن قبولندن سوکره احیا ایدیلن لسان دره . صوک زمانلرده مستعمل پهلوئی ایله فارسی جدیدک اینک شکلی آراسنده کی فرق ایسه لسان جدیدده دخی عمومیتله قوللانیلان عنصر عربیدن صرف نظرله انجق خط فرقندن عبارتدر .

زند اوسنانک پهلوئی ترجمه لرنده اسملری کچن مفسر لردن هیچ برینک آلتنجی عصر دن سوکره اثر تألیف ابتدکرینه احتمال ویریه مز .

حتی خلیفه المأمون زماننده بر مجوس راهب ایله (أبالش) اسمنده بر مرقد آره سندم جریان ایدن مناقشه بی حکایه ایله بن (کجستک أبالش) نامنده کی اثرک طقوزنجی عصر دن مقدم یازلش اولامایه جنی طبعیدر .

پهلوئی خطنک دین مجوسی ایله ارتباطی عربی حرفلرک دین اسلام ایله ارتباطندن داها قوتلی ایدی . بر ایرانی دین اسلامی قبول ایدنجه اوکر نه سی مشکل ومشوش اولدقندن ماعدا ملحدجه فکر لره مشبوع بر یازی بی برداها اله آلامق اوزره بر اقیردی . پهلوئی خط

واسطهٔ مخاربه اولدینی زمانلر مجوس مغبد = (موبد) لرله دستبر destaber لر و دیبرلر استئنا ایدیلنجه ایرانلیلر آردسنده پهلو بجه او قویوب یازمق بیلنلر پک آز اولمق احتمالدن بعید دکدر .

شکل اصلیرنده اله کچن اوج پهلوی حکایهٔ تاریخیه یا خود ماصالدن بری : (کارنامک اردشیر بابک) آدلی کتابدر .

پهلوی یازیسی عربی حرفلره قیاس قبول ائتمه بجه ک درجده مشوش در .
بونکله برابر ایرانده ساسانیان دورندن بری تکلم ایدیلن لسان بالنسبه او قدر آز دکیشمشدر که الیوم تحصیل کورن بر ایرانی فرضاً ۲۴ عصر اولکی زمانده بولمئش اولسه ایدی او وقت قونوشولان لسانی قسماً اکلاویه بیلیدی . اوزمان قونوشولان لسانه ایله فارسی قدیم آردسنده کی فرق داها زیاده در . شوبله که : ملوک ساسانیان بری ده کذا کندندن الی عصر اوله ارجاع ایدلمش اولسه بیدی بوتون معلومات و درایتنه رغماً هخامنیان سرایلرنده تکلم ایدیلن لساندن بلکله برکله بیلله اکلاویه مازدی . فارسی ادبیات جدیدسی تاریخی قطعیتله تعین ایده مز .

احتمال واردر که عرب استیلا سندن پک آز زمان صوکره یعنی همان همان میلاد ک سکزنجی عصرنده ایرانلیلر لسانلرینی عربی حروفات ایله یازمغه باشلا دیلر . بینه محتملدر که بو ایدیه کی ایلک تشبیلر آتجق مظهر لرله مذکره لره و داها صوکره عقائد اسلامیه بیه دائر رساله لره منحصر قالمشدی . قدماء محررین غربک آناری آردسنده تصادف ایدیلن بعض فارسی جمله لرله قیسه حکایه لردن استدلال ایدلر بکنه کوره ساسانیان دولتک صوک و دورهٔ اسلامیه نک ایلک ایامنده مستعمل اولان لسان ، فارسی ادبیات جدیده سنک عینی ایش . کتاب تشکیل ایدیه ک درجده بویوک اولان آناردن آکلاشیلدیغنه نظراً بوبابده موجود اک اسکی نمونه لر شونلر در :

ملوک سامانیه دن برنجی منصور ایچون وزیر ی بلعی طرفندن بعد المیلاد او تخی عصرده ترجمه ایدیلن تاریخ طبری ، بته ملک مذکور نامنه (ابومنصور موفق بن علی هراتی) نک تألیف ایتدیکی *matéria médica* نامنده ال یازمه سی بر کتابدر . برده عینی زمانه عائد اولدینی مستبان اولان اسکی بر تفسیر شریفک ایکنجی جلدیدر . «

ایران شعرونثری نک صورت و قوعی وانکشافی حقنده (ایران تاریخ ادبیاتی) نک بیاناتک خلاصه سی : [« تراجم احوال » حقنده دولت شاه تذکره سنده کوسترلیدیکی وجه ایله ایلک فارسی بیتی بهرام کور ایله معشوقه سی دلارام تعاظمی ایشلر مش .

میلادك اون ایکنجی عصرنده مورخ ابوطاهر خاتونی ده خسرو پرویزك معشوقه سی (شیرین) نك قصر شیرین نامنده کی سراینك دیوارنده محكوك بریت فارسی واریدی که آل یویه دن عضدالدوله زمانه کنگجه به قدر او قونورایدی . مورخلردن بعضیلری ده نیسابورده طوقوزنجی عصرده امیر عبدالله بن طاهره وقتیله ابوشروانه انخاف ایدلش اولان وامق ایله عذراء حکایه سی حاوی بر کتاب هدیه ایدلمشدر .

میلادك اون اوچنجی عصرنده محمدعوفی طرفندن یازیلان (لباب الالباب) ده ایلك فارسی شعری سویله بن طوقوزنجی عصر ابتدالرنده شاعر عباس مروزی اولدینی مندرجدر . حتی صاحب تذکره اوشعردن برقاچ بیت ده درج اتمشدر . فقط مؤلفردن بعضیلری بو سوزی حقیقت اولارق تلتی ائمه مکده حقلی درلر . الحاصل : فارسی ادبیات جدیده سی ، بالخاصه فارسی شعرلر ، اوننجی عصرک نصف اولنده خراسانده ملوک سامانیان ایکنجی نصر زماننده یعنی بیک سنه یه یاقین بر زماندن بری انکشاف اتمشدر . بزه قالیبرسه فارسی شعرك باشلانغیجی حقنده کی روایات ، حقیقی تلتی ایدیله من . چونکه بوادغالر (هابیل) ك (قابیل) طرفندن قتل اولنمسی اوزرینه ایلك یازلدینی بیان اولونان

تغیرت البلاد ومن علیها فوجه الارض مغبر قبیح

مرثیه سندن فضله اعتماد شایان دکلدر .

ساسانیان دورنده بیله فارسی شعر سویلندیکنه دلالت ایدن و قدماء محررینك شایان اعتماد اولانلرینك اثرلرنده ده ذکر ایدیلن فقره لرده دفته شایسته در . ملوک ساسانیه دن خسرو پرویزك سراینده غایت مقبول و پهلوی لساننده (پهلپت) عربجه (فهلبد) فارسیجه (باربد) ده نیلن و بوسازی چالان بر سازنده وارمش . بوکا دائر قصلر ، پهلوی ، حروفانك قوللانیلدینی و سازنده نك یاشادینی عصرده یازلدیغنه قوتلی دلیل تشکیل ایدر . باربدك تغنی ایتدکلری ایله سامانیان دوری شعرا سندن میلادك اوننجی عصرنده بر حیات بولنان رودکی نك تغنی ایتدیکی اشعار آره سنده ده مشابته اولدینی آکلاشلیبور . [

[اون ایکنجی عصرده یتشمش اولان درت شاعر حقنده ایران

تاریخ ادبیاتنك ایکنجی جلدینك التنجی بابندن مقتبسات]

« اون ایکنجی عصر هجری او اخرنده کی درت کزیده شاعر دن برنجیسی اولان انوری سنجردن اوتوز قرق سنه صوکره یه قدر یا شامش او حکمدارک زماننده احراز شهرت ایتمشدر . شروانشاهک شاعری خاقانی کنجه (شیمدیکی خیوه) ده طوغمشدر . کذا نظامی ده خاقانیدن تقریباً اوتوز بش سنه صوکره یه کنجه ده دنیا به کلمشدر . ظهیرالدین فاریابی ده باخ جوارنده فاریابده تولد ایتمشدر . اون ایکنجی عصرک صوکرنده نیشابورده طوغانشاهک ، مازندرانده حمام الدوله نیک ، اذربایجانده انا بکراک سیرایرینه دوام ایدرمش . نهایت اون اوچنجی عصر اوائلنده تبریزده وفات ایتمشدر . انوری ایرانده یتیشن بویوک اوچ شاعر صیره سنده تعداد ایدیلیر . قطعه آتیه بونی معلندر :

« در شعر سه تن پیمبرانند
 هر چند که « لاجبی بعدی »
 اوصاف و قصیده و غزل را
 فردوسی و انوی و « سعدی »

انوری نیک قصیده لرینک اکثری مدحیه دن عبارتدر . انوری نیک شهرتی و موقع ادبی ، مدیحیه بی حاوی اولمیان بر قاج قصیده سندن در . غزل و رباعی کی نظمک باشقه شکلرنده انوری تمایز ایده مه مش ایسه ده اکثر مقطعاتنده قوتلی بر شخصیتدر . انوری نیک کذارش حیانه دائر معلومات پک آز اولقله برابر آثار منظومه سی دقتله مطالعه اولونورسه شیمدی یه قدر ترجمه حاله دائر نظر دفته آلماش بر طاقیم و نائق الهه ایدیه بیلیر از جمله لباب الالبابده ، بو شاعرک ترجمه حالی حقنده شایان استفاده هیچ بر شی سوبله مزده هندسه و منطق علملرنده مهارتی اولدیغنی بیان ایدر . حالبوکه بونلر دیگر منبعلردن ده اکلاشیلور حتی انوری بیلدیکی بوفنتره موسیقی ، مابعد الطبیعه حکمت طبیعیه و منجمک علملرنی ده علاوه ایدر . بوندن فضلده - معاصر لرندن هر هانکیسنه معلوم اولان نظری و عملی هر علمده - متبحر اولدیغنی روایت ایدر .

دولت شاه تذکره سنه کوره انوری اسیورده دشت خاورانده (مهنه) جوارنده بر کویده دوغمشدر . بو سیدن ابتدا خاوری تخلص ایدرمش ، صوکره بونی انوری یه تحویل ایتمشدر . (طوس) ک منصوریه مدرسه سنده فقر و ضرورت ایچنده تحصیله باشلامشدر . اثناء تحصیلده بر کون مدرسه قایم سندن دیدبه ایله کچن بر آدمک شاعر اولدیغنی کندیسنه

طانیلمسی اوزرینه (علم مرتبه سی، شعر رتبه سندن داها یوکسک ایکن بن نصل اولویورده سفالت ایچنده بولونویورم او ایسه بویه دبده وحشمت ایچنده در . بو کوندن اعتباراً مراتبک اک آشاعیسی اولان شعرله اشتغال ایده جکم) دینه یمین ایده رک او کیجه تنظیم شعره باشلادی . وسلطان سنجره عرض اولونمق ایچون :

« کر دل ودست بحر وکان باشد

دل ودست خدا یکان باشد »

مطعلی قصیده سنی تنظیم ایتدی . علی الصباح ده سنجرک رسم قبولنده قصیده یی انشاد ایدوب کندیسنه جائزهی یوقسه بر مأموریت می ایسته دیکی صورولنجه شو منظوم جوابی ویردی :

« جز آستان توأم درجهان پناهی نیست

سر مرا بجز این در، حواله کاهی نیست »

بونک اوزرینه سنجر ، کندیسنه عائدات تخصیص ایتدیره رک برابر مروه کوتوردی .
ینه دولتشاهک بیانه نظراً خاوران دیاری، انوریدن باشقه اوچ داهی یتشدیرمشدر:
(۱) ابو علی احمد شادان که : برمدت طوغرول بکه وزیرلک ایتمشدر . (۲) ائمه فقهدن استاد اسعد مهنوی که غزالی نك معاصر در . (۳) متصوف ابوسعید ابوالخیر .
سنجرک زمان سلطنتنده یدی سیاره بردن میزان برجه تصادف ایتشدی . انوری بواقتراناتک پک شدتلی بورالره علامت اولدیغنی بعض بلدان وقری ومبانی نك خراب اولاجغنی مقام کهاننده بیان ایتدیکی ایچون خلق اوقدرتلاشه دوشدی که مقرب فلاکتدن تحفظ ایتک اوزره تحت الارض مغاره لر قازدیلر وروایت ایدیلن بلایه وآفته منتظر اولدیلر ایسه ده او مشوم آنک وقوعی خبر ویریلن دقیقه نك حلولنده روز کارک بیله آسمه مسی حتی برمومک سونمه مسی، قائل اولفلاکتک زمان کچنجه ظهور ایده جکی ادعاسنده بولوندیغنی حالده دخی اوسنه نك نهایته قدر هوارلک تبدل ایتدیکنک کورولسی انوری نك خلافی اثبات ایتمشدر . بوخلاف حقیقت کشفی بیان ایتک وشاعره تعریض اولمق اوزره فرید کاتب استهزاء شو قطعه یی یازمشدر .

« کفت انوری که ازجهت بادهای سخت

ویران شود عمارت وکه نیز بر سری

درسال حکم او نوزیده است هیچ باد
ای مرسل الریاح تودانی وانوری

لباب الالباب ایله تاریخ کزیده ده انوری نک تاریخ وفاتی ذکر ایدلماشدر القزوینی نک
عربجه یازدینی انارالبلاد نامنده کی اثرده دخی یالکز اشعار انوری حقنده «صودن داهل
رقیق وابوالعناهیہ اشعاری نک عربجه ده حائر اولدینی مرتبه سلاستی حائر در» دینور .
انوری نک انتخاب اولنان مشهور قصائدندن برنجیسی :

« باز این چه جوانی وجمالست جهانرا »
مصراعیه باشلایندر . ایکنجیسی :

« اکر محول حال جهانیان نه قضاست
چرا مجاری احوال، برخلاف رضاست »

مطالعیه اولاندر .

یوفاریده کی :
« کر دل و دست بحر وکان باشد
دل و دست خدایکان باشد »

مطعلی قصیده انوری نک اشعارندن اک کوزلی و اوچنجیسیدر .
دردیجی قصیده نک مطعلی ده :

« بسمرقند اکر بگذری ای باد سحر
نامه اهل خراسان ببر سلطان بر » در .

التنجی قصیده : « ای مسلمانان ! فغان از جور چرخ چنبری » در .

ایرانده سرای شاعر لرینک محصول قلملری عمومیت اوزره حقیق شعر بدن زیاده منظوم
صنایع بدیعیه دن عبارتدی . سرای شاعری علناً پاره ایستر و پاره ایچون شعر یازاردی .
کرکانلی شیخ المعمری حامیسنه دیرکه : « رودکی نک ملوک سالفه دن آلدینی عطایانک بیکده
برینی بکاویرمش اولسه ک بیک قات دها کوزله مدحیه یازارم . » اسکی شاعر لک وظیفه سی
مسرت وفلاکت دملرنده فرصتی قاجیرمامق مثلاً رمضان اینده هلالی رؤیت ایدن دیدد
ملوکانه بی تبریک ایتک ، حرون بر آدن سقوط وقوعنده یاخود تاولا او یوننده فنا زار
دوشد بیکندن ، یاخود حربده مغلوبیت ظهورنده تسلیه ایتک حتی دیشی آغرییان بردوسته
تعزیت شعری یازمق ، ایدی .

شایان دقت بر کیفیت ده هر معروف شاعر ك نظم ابتدیی شعری انشاد وظیفه سنی تودیع ابتدیی بر راویسی بولو نمسیدر. مثلاً شعرادن ابوالفرج رونی: «راویم، سزك جمعكزده ده مروایله نیشابورده کی فتوحاتی انشادایتدی» دیمشدر. مسعود سعد سلمان دخی راویسی خواجه (ابوالفتح) ه شعرنده خطا آراماسنی و کوزلاکنی اخلال ایده چك تقیصه لری مؤثر و حیرتفزا سسیله ازاله ایتمه سنی امر ایدهر.

بو طمطراقلی شعرلرك اکثری اودرجه مغلقدر که آکلاشیلمالری ایچون مفصل شرح لری بولو نمالیدر. یوقسه «معنی الشعر فی بطن الشاعر» سوزی وارد اولور. سلجوقی دوره سی اوائلنه قدر ایران اشعارنده اوچ دوره انکشاف کوستریله بیلیر: (۱) سامانیلر دوره سنده ایران حس ملیسنتک ابتباهنه مصادف و فردوسی ایله اوچ رفعته واصل اولان داستانلر. (۲) ناصر خسرو ایله عمر خیامی عصیان ایتدیرن خسیس مدحیه لر. (۳) سقوط خیاله وانکسارامله اوغرایان و صافلرك شعر لری. انوری نك ترجمه حاله اساس اولایله چك معلومات پك آذر تذکره صاحب لری نك افاداتنه باقیلنجه: تحصیل علم ابتدیی ائشاده زماننده تداول ایدن علومه واقف اولدیغی شعر لرنده کی متنوع معلوماتن آکلاشیلور.

بعضاً آثار شعریه سنك بوتون دنیایی دولاشدیغنی و اسلوبنك امثاله فائق اولدیغنی و بو خصوصده اتفاق عمومی بولندیغنی سویله دیکی کی بعضاً ده کسکین برذکایه، جوال بر فکره صاحب ایسه ده مدحه لاحق برمدوح بولو نمادیغنی مقام افتخارده ذکر ایدر از جمله منظومه آتیه بوکا دلیدر:

«خاطری چوق آتشم هست وزبانی همچو آب

فکرت تیزو دکای رام و طبع بی خلل

ای دریغانیست ممدوحی سزاوار مدح

ای دریغانیست معشوقی سزاوار غزل».

بر شعرنده علمك مزینتدن، ده کردن بحث ایدر ده دیر که:

«انوری! شعرو حرص چیست دانی؟

این یکی طفل و آن دگر دایه.

تاج داری خروس و اراز علم،

چه کنی همچوما کیان خایه.»

بعض تذکره لرده انوری نك شعر ایچون علمی ترك ایتدیکی روایتلری ده واردر که بونلری ده آشاعیکی منظومه تأییدایدهر :

« چو آب ردی بیفزایدم بمدح و غزل
چرا با آتش فکرت همی بکا هم روح
بیاد (بوک) و (مکر) بیست سال بردادم
مراخدای ندادست زندگانی نوح ؟
عنان طبع ازینپس کشیده خواهی داشت
اگر کشاده نبینم در قبول و فتوح
و کر عطا ندندم ، بر آرم از پس مدح
بگیر هجو دمار از کس زن ممدوح »

انوری ، طبعاً عالم و طولایسیله شاعر اولمقله ایکیمی آره سنده مذذب قالمشدر .
بناء علیه نه عالم کیمسه نك فقیر لکنه قائلدر نه سرای حیاتنک دوام ایده بیله چکنه مطمن در .
طرز حیاتی آجی صورتده استحقار ایدهر .

انوری ، بر شاعر اللی یاشندن سوکره شعر سویله مه مک لازم کلدیکنه دائر کندی قولنک
تماماً خلافنه اولارق قرق سنه دن زیاده فن شعر ایله اشتغال ایتشدر . چونکه یوقاریده تثبیت
ایدیلن کهانتنده کی موفقیتسز لکندن صکره ده ینه شعر سویله مک دوام ایتشدر . بعد بعد بلخ
اهالیسنک غضبته اوغرایوب ملوک و اکابرک توجه لرندن دور اولدقن سوکره سه و دیکی
منزویانه حیات علمه رجوع ایتشدر که بعض منظومه لری بو حاله شهادت ایدر .

ازان جمله « یارب بده مرا بدل نعمتی که بود
جز سندی حقیقت و پا کیزه توشه ،
اهنی وصحتی و پسندیده طاعتی
نانی و خرفه و نشستن بکوشه »

قطعه سی بو حالی مؤیددر . ایران شعرا سی حقنده معلومات و یرن تذا کرک مشهور لرندن
حبیب السیرده مسطور اولان حکایاتنددر که سلطان سنجرک سراینده کی باش شاعر معزی
سنجره شعر لرینی تقدیم ایتک ایچون مراجعت ایدن شعرا دن حضور ملکه قبول ایدلکه لایق
کورولمیلری ردا ایتکه مکف ایکن هنر و لیاقتلری قیصقاندینی کیمسه لر حقنده بر حیل

ترتیب ایتمشدر شویله که حضورسلطانہ چیمق ایستہن ہر شاعر معزی بہ مراجعت ایدہ رک یابدینی منظومہ بی انشاد ایدنجه صوکنہ قدر دیکہد کدن صوکرہ دیر ایدی کہ : بومنظومہ بی بن انشاد ایتمش ایدم ایسترسہ کز آلت طرفنی قریحہ مدن او قویویرہیم او قودقندن صکرہدہ او غلمدہ بومنظومہ بی بیلیر خدمتجیمدہ دیر واونلرہدہ تکرار ایتدیرر و بدبخت شاعری برمتحل کی کمال جسارتلہ قوغاردی ، بوحیلہ نک صورت وقوغنہ کلنجه : معزی نک حافظہ سی او قدر قوتلی ایدی کہ بر شعری براوقویشدہ ، اوغلی ایکی او قویشدہ خدمتجیسی ایسہ اوج دفعہ او قویشدہ از برلہ لر ایتمش . بر شاعر شعرینی او قویجہ معزی ہان از برلہ یوب ایسترسہ ک بن دہ او قورم دیر واوقویویرر مش . بوجہتلہ سرایدہ موقع صاحبی ایلق ایستہن ارباب ادب ، معزی نک قولاندینی بوحیلہ بہ چوق زمان واقف اولہ مدیلر فقط انوری ، بوحیلہ بہ قارشی بر تدبیر دوشوندی و بر کون لا ابالی مشربلر قیافتنہ کیرہ رک بعض ہنرلی شعرلرینی معزی بہ قارشی او قودی و عجیب قیافتلی بر مجذوب ظن ایتدیکی انوریدن تہلکہ مأمول ایتمیوب ایتہ سی کونی کندیسینی سلطانہ تقدیم ایتمکی وعدایتدی . حضورہ چیقنجهدہ سالف الیان « کردل و دست بحر و کان باشد » مطلعلی جدی منظومہ سی معزی نک تصور ایتدیکی ہنرلی منظومہ لریرینہ او قومغہ باشلادی و معزی بہ دونہ رک دیدی کہ : (ا کر بومنظومہ بی اولجہ ایشیتدی کز سہ آلت طرفنی ہان او قویکزی یوقسہ بونک محصول قریحہم اولدینغی قبول ایتملیسکز!) بوسوز اوزرینہ معزی شاعرک موقفتنہ ، تفوقنہ شاہد و ملزم اولمشدر . انوری حقندہ ہفت اقلیم ایلہ مجمل فصیحہدہ ویریلن معلوما تہ کورہ : غورملو کندن علاء الدین طرفندن سراینہ دعوت ایدیلن انوری معاصرلی شاعرلردن خالد بن ربیع دن بر اخطارنامہ آلیر ، ملک ، انوری بہ مغبر اولدینغندن حقندہ یازدینی ہجو بہ دن طولانی انتقام آلمق ایستہ یوردی و فخر الدین خالد بن ربیع ایشک ایچ یوزینی بیلدی کندن دوستی اولان انوری بہ بر مکتوب یازوب باش طرفنہ آتیدہ کی عربجہ بیتلری درج ایدہ رک کوندرر :

ہی الدنیا تقول بمل فیہا	حذار حذار من بطشی وقتکی
فلایغرر کم طول ایتمسامی	فقولی مضحک وال فعل مبکی
ہی الدنیا اشہہا بشہد	یسیم و حیفہ ملتت بمسک

انوری ، بر تہلکہ ایما ایدن بونکتہ بی درحال آکلایوب دعوتی ردایدن بونک اوزرینہ امیر علاء الدین انوری نک مہمانداری اولان ملک طوقتی بہ شاعرک بیک قویون مقابلندہ تسلیمنی تکلیف ایدر . فقط انوری کندیسینی خصمنہ تسلیم ایتمہ سی ایچون حامیسینی اقناع ایتمش

و غورملکنه مطلبی « کلبه کاندران بروزویشب جای آرام و خوردو خواب منست » اولان منظومه ایله عذر دیله مشدر . بواحوال ، شاعرک آخر عمرنده سرایلره دوامدن فراغتی کوستر .

روایات عمومی دن اولدینی اوزره : انوری ، یوقاریده حکایه اولنان کهاننک موفقیتسز- لکندن صکره بلخه هجرت ایتمش ایسه ده سوءطالع کندیسنی تعقیب ایتمشدر . او اناده بلخ اهلایسی حقنده (خرنامه) آدلی برهجویه انتشار ایتدی که سوزنی نامنده برشاعرک تشویقیله فتوحی مخلصلی یرینه یازدیرلش و بلخ شهری اهلایسی فسق و فجور ایله مفظور ، شهردخی عقللی بر آدمی باریندیرماز دییه توصیف ایدلش ایدی . حقیقت بوندن عبارت اولدینی حالده بلخیلربونی حقراته حمل ایتدکلرندن شاعرک باشنه برقادین اورتوسی اورتوب شهرک هر طرفنی دولاشدیرمغه باشلادیلر . بونی ده کافی کورمیه رک آزالدی دهاا غیرمعامله به قالدیشه جقلردی . فقط سید ابوطالب ، قاضی حمیدالدین ، مفتی صفی الدین عمر ، محاسب تاج الدین احمد ، مدرس نظام الدین احمد کی بعض نفوذلی دوستلری غضب و نفرین اهللی پی تسکین ایده بیلوب بو مقصدلرندن وازکچیردیلر . حتی شاعر دوستلرینک بوتوسطلرینه شکرانه اوله رق تنظیم ایتدیکی یوزبیتلی برقصیده ده سرگذشته بیان باسف ایدر . مذکور قصیده نك مطلعندن برقاچ بیت شونلردر :

« ای مسلمانان ! فغان ازجور چرخ چنبری
وز نفاق تیر وقصدماه وکبد مشتری !
کار آب نافع اندر مشرب من آتش است ،
شان خاک ساکن اندر سکنه من صرصری ؛
آسمان درکشتی عمرم کند دایم دوکار :
گاه شادی باد بانی ، گاه انده لشکری »

انوری منظوماتندن اک مشهوری « بسمرقند اکر بگذری ای بادصبا نامه اهل خراسان یر سلطان بر » مطلعیسیدر « بو قصیده نفیسه ده حسیات طبیعی وعلویدر . خیالات شاعرانه نك قسم اعظمی جالب دقت و طوغرودر . افاده ظریف ، زنده و فصیحدر . بو قصیده نك تاریخی فائده سی ده درکاردر . چونکه : غوز نامنده وحشی بر قبیله طرفندن التنجی عصر هجری اواسطنده ایرانک اک معمور قسملرندن برنده ایقاع ایدلش اولان

مؤسف تخریباتی کوزلجه تصویر ایدر . مرعاری (باخ) ه تابع ختلان جوارنده یایلیان مذ کورقبیله، سلطان سنجرک مطبخنه سنوی ۲۴۰۰۰ قویون ویرکی ویرلرמש . سنجرک خوانسالارینک خشوتی وطمعکارلنی قانلی منازعه لره سبب ویردیکندن باخ والیسی قوماج ، سنجره برنامہ ایله غوزلرک متزاید قوتندن وکستاخلغندن شکایت وقریباً اونلری انقیاد آلنه آله جغنی و ویرکیلرینی تزید ایتکی وعد ایله دی . فقط والی قوماج وعدینی ایفا ایده مدیک کی غوزلره مغلوب اولدی و اراضیلرندن طرد ایدلدی ، اوغلی علاءالدین ده مصادمه ده مقتول دوشدی . سنجرک معیتنده بولنان رجال وبالذات سنجر غوزلره حرب ایچون اتفاق ایتدیلر . بو قراردن غوز قبیلہ سی پک زیاده قورقوب وقوعاتک صورت جریانندن طولای ترضیه ویردیلر وتضمینات اولارق یوزبیک دینار و بیک کوله ویره رک عفو طاب ایتدیلر . لکن سلطان سنجر معیتک توصیه سی ایله بو تکلیفاری رد ایتدیکی کی دشمن اردو کاهنه تقرب ایدنجه راجی اولارق کندیسنی استقبال ایله عفو دیله یں غوز قبیلہ سنک قادین وچوقلرینی قوغدی . بوندن دلکیر و مایوس اولان غوزلر تکرار باشلادقلری حربده سنجر اردوسنی مغلوب و کندیسنی اسیر ایدرک پای تختی اولان مرهه کتیردیلر و شهری اوچ کون یغما ایتدیلر . صوکرده فراری عسکرلرک و دیگر اشرا نک التحاقندن اوچ مثله بالغ اولدقلری حالده نیشابوره دوغرو ایله ریله یوب کال وحشته نیشابورده بویوک جامع ده نیلن معبدهه اوله برقتل عام یابدیلر که مقتولر ، یاندقلری قاندن کوریله منزلردی . ایکی بیک کشی استیعاب ایده بیله جک درجه ده بویوک اولان مطرز جامعنی ده یاقدیلر حتی جامع یانارکن بیله تخریبانه دوام ایتدیلر . بو ظلمه ، قربان اولان برقاچ بیک کشی ایچنده شیخ محمد عکاف و محمد یحی کی مبارک ذوات ده بولونیوردی . غوزلرک صولتته قهرمانانه مقاومت ایدن هرات شهری مستثنا اولق اوزره بوتون خراسانده یاقادق ییقمادق برخانمان براقادیلر . سنجر ایکی سنه الارنده اسیر قالمشدر . سنجرک اثناء اسارتنده قلمه آلدیغی اکلشیلان یتیمس اوچ بیتلی (خراسان کوزباشلری) منظومه سنک ایلك بش بیتی بوجه آتی در :

« بسمرقند اکر بگذری ای باد صبا
 نامه اهل خراسان بیر سلطان یر
 نامه مطلع اورنج تن و آفت جان
 نامه مقطع اودرد دل وسوز جگر

نامه بر رقتش آه عزیزان پیدا
 نامه درشککش خون شهیدان مضمهر
 نقش تحریرش از سینه مظلومان خشک
 سطر عنوائش از دیده محزونان تر
 ریش کردد کذر صوت از وکاه سماع
 خون شود مردمک دیده ازو وقت نظر»

انوری، شعرلرنده بعض ادباء عرب و عجمک انارندن ده ملهم اولمشدر . از جمله شو
 اسامی ذکر اولونه بیلیر: الاخطل، جریر، اعشی، حسان (بن ثابت) البحتری،
 ابوالفراس، بدیع الهمدانی، حریری، عنصری، فردوسی، فرخی، ابوالفرج، امیرمعزی،
 سنائی، ادیب صابر، رشیدی، حمیدالدین، رشید و طواط شجاعی، کمال الدین اسماعیل .
 بوندن آکلاشیلورکه انوری نك قلاسیک شاعرلرله ده کندی معاصرلری ایله ده عین
 درجه ده الفتی وارمش . «

« انهی »

« خاقانی » کله جک نسیخه به درج ایدیه جکدر .

